
MUSTIALAN HEVOSHISTORIA

Hevoset osana Mustialan maatalousopetusta 1800- ja 1900-luvuilla

Ammattikorkeakoulun opinnäytetyö
Maaseutuelinkeinojen koulutusohjelma
Mustiala, syksy 2013

Emma Laine

TOIMIPISTE

Koulutusohjelman nimi
Suuntautumisvaihtoehto

Tekijä	Emma Laine	Vuosi 2013
Työn nimi	Mustialan hevoshistoria	

TIIVISTELMÄ

Opinnäytetyöni toimeksiantaja oli Hämeen ammattikorkeakoulu ja sen tavoitteena oli luoda mahdollisimman kattava selvitys Mustialan hevoshistoriasta. Työn tarkoituksena oli koota Virtuaalikylä-oppimisympäristöön aihealue, joka tarjoaa sivuilla vierailevalle mahdollisuuden tutustua suomalaisen hevosen jalostukseen ja rodun vaiheisiin Mustialan näkökulmasta.

Työn toteuttamiseksi on perehdytty Mustialan arkistoihin ja vanhasta varastokirjastosta löytyvään aineistoon. Olemassa olevaa tietoa ei ole koskaan ennen käsitelty, eikä sitä sen vuoksi ole ennen koostettu yhtenäiseksi kokonaisuudeksi. Aineisto on nyt luettavissa myös digitaalisessa muodossa. Digitointi oli huomattavan suuri osa työn toteutusta.

Virtuaalikylä-toteutuksesta tuli selkeä, informatiivinen ja eheä kokonaisuus, johon on helppo tutustua riippumatta aikaisemmasta hevosharrastuneisuudesta. Virtuaalikylässä hevoset on jaettu kantakirjattuihin ja kanta-kirjaamattomiin hevosiin, joista jälkimmäiset on esitetty omilla sivuillaan syntymävuosikymmenen mukaan.

Laaja arkistomateriaali mahdollistaisi jatkossa syventävän tutkimuksen esimerkiksi Mustialan oriilla astutettujen tammojen ominaisuuksista ja vaikutuksesta jalostusvalintoihin. Yllättävää on kuitenkin huomata, etteivät Mustialassa olleet hevoset olleet jalostusarvoltaan merkittäviä suomenhevosen kehityksen kannalta.

Avainsanat hevonen, suomenhevonen, Mustiala, jalostus, Virtuaalikylä

Sivut 22 s. + liitteet 5 s.

Mustiala
Degree Programme in Agriculture and Rural Industries
Equine Option

Author	Emma Laine	Year 2013
Subject of Bachelor's thesis	The Equine History of Mustiala	

ABSTRACT

The commissioner of my Bachelor's thesis was HAMK and its aim was to create as comprehensive review of the equine history of Mustiala as possible. The goal was to create an Internet solution on Web Village -study environment which would offer the visitor a chance to gain access to Finnish horse breeding and phases of the breed in the perspective of Mustiala.

To create this work the documents found in archives of Mustiala and old warehouse library were studied. The information available had never been handled nor compiled as a single whole. The material is now readable also in digital form. Digitalization was a large part of the implementation of the work.

Web Village –implementation turned out to be clear, informative and complete whole which is easily apprehensible regardless of previous knowledge on horses. Horses are categorized as studbooked ones and those not been studbooked, of which last mentioned are presented on their separate pages by the decade of birth.

Extensive archival material would allow in-depth research for instance on the qualities of mares mated on stallions of Mustiala, and the effect on breeding choices. Surprisingly, the horses in Mustiala didn't have significant impact on the development of breeding of Finnish horse.

Keywords horse, Finnish horse, Mustiala, breeding, Web Village

Pages 22 p. + appendices 5 p.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	1
2	SUOMALAISEN HEVOSEN KÄYTTÖOMINAISUUDET.....	1
2.1	Toivotut ominaisuudet.....	2
2.1.1	Rakenne.....	2
2.1.2	Luonne.....	3
2.2	Roturisteytykset.....	3
2.3	Mustialan jalostustyö.....	4
3	TYÖN TARKOITUS.....	6
3.1	Aineisto.....	6
3.2	Virtuaalikylä.....	7
4	TYÖN TOTEUTUS.....	7
4.1	Työhön valmistava tiedonkeräys.....	7
4.2	Toteutus Virtuaalikylään.....	9
5	ORIIT.....	10
5.1	Mustialan oriit.....	10
5.1.1	Mirkku III 474.....	10
5.1.2	Jurkka 1429.....	12
5.1.3	Kahju 3172.....	13
5.1.4	Muut kantakirjaoriit.....	14
5.1.5	Vierasperäiset oriit.....	15
5.2	Astutettavat tammät ja niiden ominaisuudet.....	16
6	TAMMAT.....	17
6.1	Mustialan kantakirjatammät.....	17
6.2	Mustialan muut tammät.....	18
6.3	Tammojen laatu.....	19
6.4	Tammalinjat.....	19
7	RUUNAT.....	20
7.1	Mustialan ruunät.....	20
7.2	Ruunien laatu.....	20
7.3	Ruunien alkuperä.....	21
8	YHTEENVETO.....	22
	LÄHTEET.....	23

1 JOHDANTO

Mustialan hevoshistorian alkuna voidaan pitää vuotta 1883, jolloin maatilalle rakennettiin oma talli. Hevostalouden aiemmista vaiheista opiston alueella ei ole kirjallisia todisteita. Hevosenhoito- ja kengitysopinnot olivat huomion arvoinen osa maatalousopintoja, mutta ne eivät jääneet pysyviksi oppiaineiksi. Mustialan tallin viimeinen varsa syntyi vuonna 1971. Talli on sittemmin muutettu rakennusopin tiloiksi.

Opinnäytetyössäni olen tutkinut suomalaisen hevosen, myöhemmin suomenhevosen, käyttöominaisuuksia ja soveltanut tekemiäni havaintoja jäljempänä. Olen myös vertaillut näitä ominaisuuksia Mustialan hevosissa esiintyviin ominaisuuksiin.

Työn kappaleissa 5–7 olen muokannut Virtuaalikylä-oppimisympäristöön keräämiäni tietoja Mustialan hevosista ja muuttanut tietokantamaisessa muodossa olevan tiedon kirjalliseen työhön sopivaan muotoon.

2 SUOMALAISEN HEVOSEN KÄYTTÖOMINAISUUDET

Ennen maatalouden koneellistumista maatalouden töihin ja liikkumiseen käytettiin hevosia ja härkiä. Hevonen oli arvokas eläin sen välttämättömyyden vuoksi ja hevoselle annettiin parhaat rehut ja hoito.

Suomessa hevosia tiedetään olleen jo varhaisimmalla rautakaudella. Suomalaisista hevosista havaintoja on pronssikaudelta ja rodun historia tunnetaan noin tuhannen vuoden ajalta. Se on sopeutunut suomalaisiin olosuhteisiin ja vastaamaan ihmisen vaatimuksia. (Peltonen & Saastamoinen 2007, 9) Vuonna 1911 ilmestyneessä Suomalainen hevonen -teoksessa kerrotaan suomalaisen hevosen alkuperän olevan Uralin takaisilta seuduilta ihmisten mukana tulleissa hevosissa. Niiden katsotaan olevan tatarilaista tai mongolilaista verta, minkä voi suomalaisen hevosen rakenteestakin huomata. (Alfthan, 7) Myöhemmin on todettu, että suomalaisen hevosen kantahevosen katsotaan olevan pohjoiseurooppalainen metsähevonen, josta polveutuvat myös monet lähimaidemme hevosista. (Peltonen & Saastamoinen 2007, 9)

Suomalaisesta hevosesta tuli kuitenkin nimitykseltään suomenhevonen vasta vuonna 1907, jolloin niiden kantakirjaaminen aloitettiin valtion ja hevosjalostusliittojen toimesta. Suomenhevosta käytettiin maa- ja metsätaloustöissä runsaimmin 1950-luvulla, jolloin työhevosten arvostus oli suurimmillaan. Suomenhevonen osallistui maamme jälleenrakennukseen sodan jälkeen, mutta arvostus hevosta kohtaan laski 1960-luvulle mentäessä maatalouden siirtyessä yhä enenevässä määrin koneilla tehtävään viljelyyn. Ravi- ja ratsastusurheilun suosion kasvu pelasti rodun sukupuutolta. (Peltonen & Saastamoinen 2007, 13)

2.1 Toivotut ominaisuudet

Suomalaiselta hevoselta on vaadittu hyvin monipuolisia käyttöominaisuuksia jo ennen varsinaisen jalostamisen alkua; sitä on käytetty peltojen ja kaskimaiden kyntämiseen, mutta se on myös toiminut kilpajuoksijana sekä Suomen radoilla että ulkomaillakin. Näiden lisäksi se on liikuttanut ihmistä paikasta toiseen ennen kuin käyttöön on tullut rautateitä ja sisävesien höyrylaivoja. (Alfthan 1911, 29)

Kun suomenhevosen jalostus on aloitettu, ovat rodun ominaisuudet vielä olleet maan laajuuden takia varsin epätasaisia. Rodun sisällä tavattiin hyvin erikokoisia ja miltei alkuperäisen oloisia hevosia. (Alfthan 1911, 28–29)

Vaikka suomalainen hevonen on kooltaan pieni, ovat sen sitkeä ja hyvä, taipuisa luonne ja voima tehneet siitä oivan apuvälineen raskaampiinkin töihin ilman, että rotua on tarvinnut sekoittaa ulkomaalaisiin raskaisiin työhevosrotuihin. (Alfthan 1911, 29)

Verrattuna tämän päivän suomenhevosten keskimääräiseen säkäkorkeuteen, olivat suomalaiset hevoset selvästi pienempiä. Nykyiset keskikorkeudet suomenhevosilla ovat juoksija- ja ratsusuunnalle kantakirjatuilla noin 156 cm, työhevossunnalle 157 cm ja pienhevossunnalle 145 cm. (Saastamoinen 2007, 100) Näistä pienhevosetkin ovat selkeästi alkupe-
räishevosta suurempia, sillä esimerkiksi hakkapeliittojen kolmekymmen-
vuotisessa sodassa käyttämät suomalaiset hevoset olivat noin 120–130 cm korkuisia. 1700-luvullakin hevoset olivat vielä pienikokoisia ja 1800-luvulla kilpaa juosseet suomalaiset hevoset noin 147 cm korkuisia. (Saastamoinen 2007, 99)

2.1.1 Rakenne

Valtion aloittaessa kantakirjaamisen oriiden osalta vuonna 1907, oli määriteltä kantakirjaan pääsemiseen vaikuttavat rakenteelliset ominaisuudet. Säkäkorkeuden tuli olla vähintään 148cm, johon ei saanut vaikuttaa kengityksen avulla. Lautaskorkeus ei saanut olla merkittävästi säkäkorkeutta suurempi. Vartalon pituuden tuli olla säkäkorkeutta suurempi ja rintakehän hyvin kehittynyt, jotta rinnan ympärysmitta olisi huomattavasti säkäkorkeutta enemmän. (Alfthan 1910, 19–20)

Kantakirjaan ei saanut kirjata oria, jonka ulkomuodossa oli havaittavissa vierasperäisiä ominaisuuksia. Ori ei saanut olla korkeajalkainen, sen vuo-
hiset eivät saaneet olla pitkät ja heikot eikä väri saanut olla kimo, voikko tai kirjava. Myös pään ja kaulan muotojen piti olla sellaiset, etteivät ne selvästi osoittaneet hevosessa olevan vierasperäisen loistohevosen verta. (Alfthan 1910, 20)

Tammojen kantakirjaa pitivät sen alkuvuosina hevosjalostusliitot, joiden tuli pitää vähintään kerran vuodessa tilaisuus tammojen kantakirjaamista ja palkitsemista varten (Alfthan 1910, 26–27). Vaaditut ominaisuudet laadittiin yhdessä hevosjalostusliittojen ja hevoshoidonneuvojan kesken pitä-

en huolta, että ne ovat yhteneväiset oriiden vaatimusten kanssa. Tammojen kohdalla oli todettu, että rinnan ympärysmitta oli usein ainakin 25 cm enemmän kuin säkäkorkeus ja säkäkorkeuden alarajana pidettiin 146 cm korkeutta. (Alfthan 1910, 27)

2.1.2 Luonne

Vielä nykyäänkin suomenhevosia kantakirjataan työhevosiksi yhtenä neljästä jalostussuunnasta. Kantakirjatilaisuudessa kiinnitetään hevosen rakenteellisten ominaisuuksien lisäksi huomiota myös luonteeseen. Suomenhevosen on oltava luonteeltaan taipuisa, varma ja rauhallinen. Kantakirjatilaisuuden ajettavuuskokeessa hevosen luonnetta tarkkaillaan valjatuksessa ja valjaita riisuesssa, käynnissä ja pysähdyksissä sekä pujottelussa ja peruutuksessa. (Suomen Hippos ry n.d.)

Suomalaisen hevosen koettiin olevan tasainen, nöyrä ja vireä. Vain harva eläin oli hermostunut. (Alfthan 1911, 35) Se veti kuormia hankalissa olosuhteissa ollen voimakas, vikkellä ja sitkeä (Alfthan 1911, 30). On kuitenkin huomattava, että hermostuneita ja vikureja hevosia oli suuremmassa hevosmäärässä. Mustialan arkistosta löytyvästä kantakortistosta voi todeta, että näitä hevosia ei haluttu pitää, vaan ne myytiin herkästi eteenpäin.

2.2 Roturisteytykset

Kuten Mustialassa, myös muualla Suomessa kokeiltiin jonkin verran roturisteytysjalostusta. Suomessa vuosina 1867–1868 koettujen kovien kato vuosien aikana on katsottu toteutetun erilaisia parannusyrityksiä ristisiitoksiin. Nämä yritykset eivät ole kuitenkaan tuoneet varsinaisia tuloksia, sillä maahan tulleiden hevosten laatu on ollut varsin vaihtelevaa ja ristisiitotyrytykset satunnaisia. (Alfthan 1911, 14) Suomalaisten hevosten määrä oli myös 1800-luvulla niin korkea, noin 200 000 eläintä, että yksittäisten roturisteytyskokeilujen vaikutus suomalaisen hevosen kantaan oli varsin vähäinen. (Peltonen & Saastamoinen 2007, 11)

Toisen lähteen mukaan roturisteytyksiä tehtiin jo aiemmin; jo 1850-luvulla kerrotaan Pernajassa olleen arabialainen ori sekä Mustialassa norjalainen. Ardenneroriita tavattiin Etelä-Suomessa sekä Pohjanmaalla. (Peltonen & Saastamoinen 2007, 11)

Tätä myöhemmin, vuosina 1870–1880 Uudellemaalle perustettiin niin sanottu Norfolk-yhtiö, jonka tavoitteena oli parantaa omaa rotuamme risteyttämällä sitä norfolk-rotuun. Maahan tuotiin neljä siitosoria ja muutama tamma, mutta yhtiön hajotessa hevosten jälkeläisistä tai niiden siitokseen käytöstä ei ole juurikaan tietoa. (Alfthan 1911, 15)

Norfolk-rodun lisäksi maassamme käytettiin ristisiitoksiin myös muita rotuja, kuten norjalaista gudbrandsdalin hevosta, ardennilaista, puhtaita tai lähes puhtaita täysverisiä sekä arabialaisia. (Alfthan 1911, 16)

Myös orlov-rotuisia hevosia käytettiin jalostukseen eri puolella Suomea (Peltonen & Saastamoinen 2007, 11). Kenraali Granfelt Heinäveden pitäjässä perusti orlovien ristisiitosta varten pienen siittolan, jonka paikallinen vaikutus jäi niin ikään varsin olemattomaksi, mutta näitä roturisteytyksiä levisi ympäristöön vaikuttaen näin hevuskantaan varmasti muuallakin. (Alfthan 1911, 15–16)

1800-luvun lopulla suomalaisen hevosen rotuominaisuuksia alettiin arvos-
taa täysin eri tavalla, ja sen puhtasjalostusta alettiin suunnitella (Peltonen
& Saastamoinen 2007, 11).

2.3 Mustialan jalostustyö

Mustialan vanha hevostalli rakennettiin vuonna 1883 (Vikman 2011), jonka jälkeen tilalla on harjoitettu hevosten jalostusta ja pidetty työhevoseja tilan töihin ja opetuskäyttöön. Tilalla on astunut sekä Mustialan omia että satunnaisia muitakin oriita. Oriiden lisäksi emätilan suuressa tallissa on asunut useita tammoja, joista osa on ollut kantakirjattuja. Jalostushevosten lisäksi tilalle on jätetty omasta kasvatustyöstä ruunia työhevosiksi. (Mustialan arkisto n.d.)

Koska emätilalla on ollut aikanaan runsaasti maata, on tarvittu myös paljon käytettävää työvoimaa. Ruunat ovat oletettavasti olleet parhaita työhevoseja tasaisen luonteensa takia, mutta myös tammot ovat työskennelleet maatilan töissä mahdollisuuksien mukaan. Työhevosten kulta-aikana on hevosten käyttöominaisuuksia todella arvostettu, sillä hevosella on tehty kaikki nykyään koneilla tehtävät työt. Jokaisesta hevosesta on pyritty kirjaamaan ylös tietoja muun muassa niiden luonteesta ja rehunkäyttökyvystä. Pohjimmiltaan terveestä, hyvän rehunkäyttökyvyn omaavasta hevosesta oli huomattavasti enemmän hyötyä kuin hevosesta, jolla oli jalkavaivoja ja jonka tuli syödä runsaasti arvokkaita rehuja jaksaakseen tilan töissä.

Mustiala Landtbruks och Mejeri-institutts Hästar -kirja 1800–1900-luvun vaihteesta on käsin kirjoitettu hevoslista Mustialassa olleista hevosesta. Kuolleista hevosesta on tähän kirjaan kirjattu ylös kuolinsyyt ja ne selvästi viittaavat siihen, että käyttökeltomana hevosta ei tallissa kannattanut pitää. Moni hevonen on lopetettu käyttökeltomana esimerkiksi jalkavaivojen tai paiseen vuoksi. Nämäkin hevoset ovat kuitenkin saaneet jatkaa vielä työtään opetuskäytössä, sillä monen hevosen ruho on käytetty anatomiatunneilla havainnointivälineenä.

Tilan myöhemmissä vaiheissa ei ole havaittavissa niin suuria määriä käyttökeltomia hevosia, joten joko jalostuksella on vaikutettu hevosten terveyteen tai huonolaatuiset hevoset on pyritty myymään heti pois. Arkistoista löytyy myös tietoja hevosesta, jotka ovat kuolleet itsestään esimerkiksi sydänkohtaukseen kesken töiden, laitumella ollessaan tai varsomiseen.

1900-luvulle tultaessa on huomattavaa, että terveysongelmien vähentyessä ainakin tietojen perusteella, on alettu kiinnittää enemmän huomiota hevosten luonteisiin. Hyväluonteinen työhevonen oli arvokas eläin, mutta joitain

yksilöitä pyrittiin kuitenkin pitämään talossa, vaikkei se kaikessa työssä olisi aivan toiminutkaan. Ruuna Jökki on ollut hyvä työhevonen, kun sillä on ajettu parissa, mutta yksinään se on ollut hieman äksy. Joidenkin kohdalla käyttö on kuitenkin osoittautunut mahdottomaksi ja näin edessä on ollut joko hevosen myyminen tai teurastus. Esimerkiksi tamma Valmu myytiin jo 5-vuotiaana markkinoilla sen ollessa luonteeltaan sopimaton tilan käyttöön.

Aineiston ja siitä saadun kuvan perusteella tilan jalostustyö on ollut mitä ilmeisimmin melko käytännönläheistä. Hyviä ja terveitä tammoja on käytetty jalostukseen, mutta varsinaisia orivalintoja on tehty hyvin vähän. Suurin osa tammoista on astutettu oman tilan oriilla. Hyvällä tammalla saattaa olla useampiakin jälkeläisiä ja esimerkiksi tamma Pikku on ollut kiivaasta luonteestaan huolimatta hyvä työhevonen ja siitostamma. Sille on syntynyt ainakin viisi jälkeläistä, joista yksi tamma on kantakirjattu. Pikku on teurastettu 25-vuotiaana.

Syntyneistä varsoista on jätetty tilalle kasvamaan lupaavimmat. Suurin osa orivarsoista on ruunattu tai myyty ja vain muutamia orivarsoja on jätetty tilalle. Näistä vain kahdesta on tullut kantakirjaori.

Suomalaisten hevosten lisäksi Mustialassa on ollut roturisteytyskauden aikana useita sekarotuisia ja puhtaita norjalaisia hevosia. Tilalla oli muun muassa anglonormandialais-norjalainen ori Olof, joka jätti Mustialaan muutamia jälkeläisiä. Oriä käytettiin lähinnä suomalaisille tammoille, ja näistä syntyi ainakin muutamia orivarsoja, jotka ruunattuina jäivät tilalle työhevosiksi. Sekarotuisissa tammoissa on enemmän $\frac{3}{4}$ norjalaisia, joiden emä on puoliksi norjalainen. Näiden roturisteytyshevoisten suvuissa esiintyvät muun muassa norjalainen tamma Thyra, $\frac{1}{2}$ norjalainen tamma Freja ja norjalainen tamma Hoppe. Ainoastaan Thyra on näistä ollut varmasti Mustialassa, muiden tammojen kotitilasta ei tietoa löydy. Olofin lisäksi roturisteytyksiin on käytetty norjalaisia oriita Harald, Hakon ja Thor, joiden kotitilasta ei niin ikään ole tietoa, sekä Mustialassa ollutta oria Ragnar, joka ilmeisesti myöhemmin ruunattiin.

Kantakirjaamisen aloittamisen jälkeen roturisteytykset hävisivät myös Mustialasta ja alkoi suomenhevosen aikakausi. Tilalla on tietojen mukaan ollut yhteensä 33 kantakirjatammaa, joista osa on kantakirjattu jo ennen varsinaisen suomenhevosten suljetun kantakirjan perustamista. Nämä tammot on kantakirjattu Tammelan Hippoksen kantakirjaan.

Sen sijaan kantakirjaoriita Mustialan omistuksessa on ollut vuosien aikana vain kuusi, joista näistäkin ensimmäinen on kantakirjattu Tammelan Hippoksen kantakirjaan. Omien oriiden lisäksi tilalla on ilmeisesti astunut muun muassa Lohdutus yh 232 Valio sekä Tammelan Hippoksen oriit Voiman-Vili 32 ja Liinaharja 4438. Useista muistakin oreista oli löydettävissä irtokappaleita astutustodistuksista, mutta ne ovat saattaneet aikojen saatossa jäädä Mustialan arkistoon, kuten Tammelan Hippoksen alkupe-
räinen kantakirjakin.

3 TYÖN TARKOITUS

Opinnäytetyön lähtöajatuksena oli toteuttaa Mustialan Virtuaalikäly-sivustolla oma hevoshistoria-kokonaisuutensa, johon keräisin digitaaliseen muotoon käytännössä kaiken Mustialan hevosista kertovan materiaalin. Materiaalin määrästä ei ollut lähtötilanteessa tarkkaa tietoa, joten näin olen ei voitu olla varmoja millaisen kokonaisuuden niistä saa kerättyä.

Mustialassa ei ole tällä hetkellä enää töissä ketään, joka olisi jo hevosten aikaan Mustialassa työskennellyt. Tämän vuoksi Mustialan hevoshistorias- ta ei ollut tietoa oikeastaan kukaan. Tiedossa oli ainoastaan se, että he- vosia on tilalla ollut, mutta määristä, roduista ja esimerkiksi mahdollisista jälkipolvista ei ollut tietoa. Tämänkin takia hevosista kertova aineisto ha- luttiin saada digitaaliseen muotoon. Odotettavissa oli myös, että Mustialan kampukselta saattaa löytyä useitakin kirjoja tai muita lähteitä, jotka olisi- vat ainoita laatuaan ja näin ollen sisällöltään mittaamattoman arvokkaita.

Mustialan kampusalueella on useita perustamisvuosilta peräisin olevia ra- kennuksia, joihin on ajan kuluessa kerääntynyt valtavat määrät materiaalia maatalousalan eri aiheista. Eniten käytettävää materiaalia löytyi vanhasta arkistihuoneesta sekä todella vanhaa kirjallisuutta täynnä olevasta varas- tokirjastosta. Varastokirjaston aineiston virallinen luettelointi onkin par- haillaan käynnissä.

3.1 Aineisto

Vanha arkistihuone on upea aarreaitta. Se sisältää useita hyllyjä vanhoja papereita ja valokuvia, joista etsimällä löysin opinnäytetyöhöni tarvittavia materiaaleja. Hyllyiltä löytyi muutama naruilla kiinni sidottu pahvinen kansio. Näihin kansioihin on taltioitu Mustialan oriiden astutustodistuksia, kantanortisto ja paljon erillisiä papereita. Kantakortistoon on kirjoitettu käsin tietoja Mustialassa olleista hevosista ja niiden polveutumisesta. Irto- naisista paperilapuista ilmenee muun muassa tammojen astutuspäiviä, tie- toja Mustialan oriiden näyttelyihin osallistuneista jälkeläisistä sekä kirjoja tammojen omistajilta oriinpitäjälle.

Vanhan arkistihuoneen lisäksi materiaalia löytyi runsaasti myös varasto- kirjastosta, johon on muun kirjallisuuden lisäksi talletettu myös paljon ar- vokasta hevoskirjallisuutta. Kaikkea en pystynyt opinnäytetyössäni hyö- dyntämään, mutta tärkeimpinä lähteinäni pidän varastokirjastosta löytä- miäni suomenhevosten kantakirjoja, Tammelan Hippoksen ainutlaatuista kantakirjaa sekä Mustiala Landtbruks och Mejeri-institutts Hästar -kirjaa, johon 1800-luvulla olleet tallimestarit ovat käsin kirjoittaneet tietoja Mus- tialan hevosista ruotsiksi.

Mustialan omien arkistojen lisäksi olen saanut harrastukseni kautta käyttää Sukupostin digikirjastoa, josta niin ikään on löytynyt paljon arvokasta tie- toa lähinnä suomenhevosten kantakirjojen muodossa. Sukuposti on harras- tajiensa ylläpitämä hevostietokanta internetissä. Tietokanta sisältää tällä het- kellä yli 1,4 miljoonan hevosen tiedot ja yli 400 000 valokuvaa. Sukupos- tin tietokanta löytyy osoitteesta www.sukuposti.net. Sukupostin digikir-

jastoon on koottu useamman harrastajan kokoelmia ja monien arkistojen löytöjä, joiden sisältämiä tietoja en muualta olisi saanut. Työn edetessä Mustialan hevosia on lisätty Sukupostin tietokantaan.

Käyttämieni aineistojen lisäksi oli tarkoitukseni alun perin käydä myös Hämeen maakunta-arkistossa sekä Hämeen hevosjalostusliiton ja Suomen Hippos ry:n arkistoissa. Aineiston suuri määrä kuitenkin yllätti positiivisesti, enkä katsonut tarpeelliseksi tehdä vierailuja edellä mainittuihin kohteisiin.

3.2 Virtuaalikäytä

Virtuaalikäytä on sähköinen oppimisympäristö, johon on kerätty tietoa ympäristö- ja luonnonvara-alan yrityksistä sekä oppilaitoksista. Virtuaalikäytä löytyy internetistä osoitteesta virtuaali.info (Virtuaalikäytä n.d.). Mustialan oma Virtuaalikäytä sivusto on oppilaitoksen ahkerassa käytössä ja sinne päivitetään monipuolisesti oppilaitoksen tapahtumia ja muuta materiaalia niin henkilökunnan kuin opiskelijoidenkin toimesta.

Mustialan Virtuaalikäytä sivusto löytyy Koulutilat-otsakkeen alta nimellä Mustialan opetusmaatila. Sivustolla voi tutustua esimerkiksi oppilaitoksen historiaan, opiskeluun Mustialassa, tilan lypsykarjaan tai katsella kampukselta otettuja valokuvia.

4 TYÖN TOTEUTUS

Opinnäytetyöni on laadultaan toiminnallinen työ ja työn merkittävin osa on Virtuaalikäytä-toteutus. Opinnäytetyöprosessin olen jakanut karkeasti kolmeen osaan. Prosessi alkoi muutaman kuukauden pituisella tiedonkeruulla, jonka jälkeen aloin toteuttaa sivustoa Virtuaalikäytä. Tämä työ kesti kokonaisuudessaan lähes puoli vuotta. Virtuaalikäytä-toteutuksen ollessa loppusuoralla aloin kirjoittaa opinnäytetyön kirjallista osuutta.

4.1 Työhön valmistava tiedonkeräys

Aiheen saatuani oli vielä hyvin epäselvää, millainen työstä lopulta tulisi. Koska aihe oli henkilökunnallekin vieras, eikä materiaalin todellista määrää tai laatua tiedetty, alkoi opinnäytetyöprosessini jo marraskuussa 2012 lähinnä tiedonkeruulla ja aineiston tutkimisilla.

Tiedossa oli arkistojen sijaintipaikat, mutta aineistoa oletettiin löytyvän monesta muustakin paikasta. Aloitin tutkimalla Vanhan Opiston arkistohuonetta sekä varastokirjastoa, joista löytyi selkeästi suurin osa käytetystä aineistosta.

Vanhan Opiston arkistohuoneesta löytyi muutamia kansioita, jotka sisältävät Mustialassa olleiden oriiden astutustodistuksia, kantakortisto Mustialan hevosista ja hyvin paljon irtopapereita, joihin oli kirjattu erinäisiä tietoja. Arkistosta löytyi myös jonkin verran vanhoja valokuvia hevosista,

mutta vain harvassa oli harmikseni hevosen nimi tiedossa (kuva 1.). Varastokirjaston hyllystä löytyi useita kantakirjoja niin suomenhevosesta kuin norjalaisesta gudbrandsdalin hevosestakin. Näiden lisäksi hyllyssä oli käyttökelpoista materiaalia hevosten jalostuksesta ja hoidosta 1900-luvun alkupuolelta. Myös muuta arvokasta, joskin opinnäytetyön kannalta merkityksetöntä, materiaalia löytyi.

Kuva 1. Tuntematon tamma ja varsa Mustialan pihassa (Kuva: Mustialan arkisto)

Tutkimustyö alkoi materiaalien selaamisella. Pian aloittamisen jälkeen ymmärsin, että jostain on vain alettava kirjaamaan tietoja ylös – papereiden pyörittämisestä tuskin olisi mitään hyötyä. Tein taulukko-ohjelmalla omat tiedostonsa astutustodistuksista, Mustialan hevosesta, tammojen astutuksista ja sekalaisista papereista. Aloin kirjata listaa kaikista näistä asioista sitä mukaa, kun niitä irtopapereista ja muusta materiaalista tuli ilmi. Näin sain jonkinlaisen käsityksen aineiston määrästä ja siitä, millaista tietoa ylipäättään oli tallella. Vasta tämän jälkeen oli mahdollista alkaa miettiä, millainen opinnäytetyöstä varsinaisesti tulisi ja miten sen voisi rajata.

Laajasta materiaalista huolimatta tilastointi osoittautui joiltain osin puutteelliseksi. Tästä johtuen hevosten määrästä Mustialassa ei ollut mahdollista tehdä kattavaa taulukointia, joskin lähes jokaisesta hevosesta oli tiedossa syntymävuosi. Syntymäaikatietojen perusteella olikin mahdollista taulukoida hevosten syntymäajat vuosikymmenittäin ja näin saada suunta-antava kuva hevosten määrän kehityksestä Mustialassa. (taulukko 1.)

Taulukko 1. Hevosmäärät syntymävuosikymmenittäin

Syntymävuosi	Oreja	Tammoja	Ruunia
1870-1879	1	5	9
1880-1889	1	11	5
1890-1899	2	18	11
1900-1910	15	26	7
1911-1920	7	17	21
1921-1930	1	12	13
1931-1940	1	16	5
1941-1950	4	4	0
1951-1960	0	2	0
1961-1970	2	2	0
1971-	0	1	0
Ei tiedossa			12

4.2 Toteutus Virtuaalikylään

Virtuaalikylä oli minulle jo ennestään jonkin verran tuttu työskentelyympäristö, mikä helpotti sen käyttöönottoa. Sivujen toteutusta piti kuitenkin suunnitella etukäteen ja opiskella Virtuaalikylästä löytyviä ominaisuuksia ja työkaluja.

Alun perin karkeana suunnitelmana oli, että tekisin jokaiselle kantakirjahevoselle oman sivunsa mahdollisine kuvineen ja että kantakirjaamattomat hevoset menisivät sukupuolen mukaan omalle sivulleen, jossa hevoset olisivat vain listattuna. Kantakirjahevosista löytyy huomattavasti enemmän tietoja, muun muassa kantakirjalausunnot ja sukutaulu, joten niistä kustakin oli luonnollista tehdä oma selkeä, tietokantamainen sivunsa. Kantakirjaamattomista, eli rekisteröimättömistä hevosista, on haastavampi löytää tietoja. Niiden polveutumista tai syntymäaikaakaan ei välttämättä ole ollut tiedossa edes Mustialan tallimestareilla aikanaan. Näin ollen kantakirjaamattomista hevosista ei kannattanut tehdä omaa sivuaan, vaan niistä suunnitellin luettelomaisen sivun.

Kantakirjahevosten sivuista sain suunnitelmani mukaiset. Jokaisesta hevosesta löytyy nimi, rekisterinumero, syntymäaika ja -paikka, väri ja merkit, mitat, kantakirjaustiedot sekä sukutaulu. Tammoille kirjasin sukutaulun alle niiden jälkeläistiedot, oriille liitin pdf-tiedostona olevan astutusluettelolon, joiden tiedot ovat peräisin astutustodistuksista. Muutamalle hevoselle löytyi näiden tietojen lisäksi valokuva sekä kantakirjatodistus, jotka skannasin osaksi sivun materiaalia.

Kantakirjaamattomien hevosten listaus sen sijaan aiheutti hieman enemmän päänvaivaa. Listauksen tehtyänä saatoin vain todeta sen olevan todella epäselvä, tylsä ja raskaslukuinen. Päädyinkin jakamaan hevoset syntymävuosikymmenten mukaan omille sivulleen, joille pääsee kuvalinkistä. Näin sivuille saatiin vähän elävyyttä ja tiedot selkenivät huomattavasti.

Etusivulle tein esittelytekstin, jossa kerrotaan työn tarkoituksesta ja sen toteutuksesta opinnäytetyönäni. Virtuaalikäytäntöosuus oli toiminnallisen työn merkittävin osuus ja sen työstämiseen kului lähes kuusi kuukautta. Aineistoa oli käytettävissä yllättävän paljon ja näin ollen kaikkea ei voinut kirjalliseen työhön liittää. Seuraaviin osioihin olen pyrkinyt tiivistämään ja analysoimaan aineistoa ja siitä löytyviä tietoja.

5 ORIIT

Säilyneiden tietojen mukaan Mustialan emätila on toiminut oriinpitäjänä ainakin 1800-luvun lopulta asti, jolloin tilalla on asunut suomenhevosori Mirkku III 474. Perustamisvuosilta ei ole jäänyt tietoja oriinpidosta, joten ei ole varmaa, onko jalostustyötä tehty jo Mustialan alkuaikoina. Mustiala on ollut mukana Tammelan Hippoksen toiminnassa ja omien oriiden lisäksi Mustialassa on ilmeisesti astunut myös Tammelan Hippoksen omistamia sekä satunnaisia muita oriita. Näistäkin oreista on jäljellä astutustodistukset tammamerkintöineen.

5.1 Mustialan oriit

Kasvatustyön tuloksena Mustialaan on syntynyt luonnollisesti sekä tamma- että orivarsoja, mutta suuri osa orivarsoista on kuohittu noin vuoden ikäisenä. Mustialassa on selkeästi pyritty huolehtimaan hyvästä kasvatustamateriaalista sekä välttämään sukusiitosta, sillä kuudesta kantakirjaoriista vain kaksi on Mustialan omaa kasvatustyötä. Loput orivarsat on luultavasti myyty tai jätetty ruunattuina työhevosiksi emätilalle.

Ensimmäinen tiedossa oleva siitosori Mustialassa oli jo yllä mainittu vuonna 1889 syntynyt ori Mirkku III 474 ja viimeinen vuonna 1930 syntynyt ori Kahju 3172. Kumpikaan näistä oreista ei ollut Mustialan omaa kasvatustyötä, mutta jättivät oman voimakkaan leimansa alueen hevostaan.

5.1.1 Mirkku III 474

Mirkku III 474 oli Kauhavalla syntynyt rautiaanpäistärikkö ori, joka ostettiin kasvattajaltaan emätilalle vuonna 1894. Se otettiin valtion kantakirjaan vuonna 1909 jälkeläistensä nojalla, minkä lisäksi se on kantakirjattu Hämeen ja Uudenmaan kantakirjaan numerolla 54 ja nimetty ruununoriiksi Tammelaan ja Mustialaan. Tietojen mukaan Mirkku oli rautiaanpää, mutta kuvista voi nähdä oriin selkeän päistärikkövärin, joka tuona aikana on ollut vielä ilmeisen vieras. Oriin isä oli Mirkku II Tt 775, niin ikään rautiaanpäästärikkö, joka syntyi Lapualla vuonna 1879. Mirkku III:n emä taas oli nimeämättömäksi jäänyt suomenhevostamma, jonka omisti J. Pelkola Kauhavalta.

Mustialan arkistosta löytyneiden astutustodistusten mukaan Mirkku III astui ainakin vuosina 1909, -10 ja -12. Tammoja kävi näinä vuosina yhteen-

sä 94 kappaletta, joista on syntyneeksi ilmoitettu 48 varsaa. Oria käytettiin jonkin verran emätilan omille tammoille ja loputkin tammot muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta olivat Tammelasta.

Mirkku lopetettiin vuonna 1914 vanhuuden vuoksi ja siitä kirjoitettiin aikanaan muistokirjoitus hevosalan lehteen.

Vuonna 1914 tehtiin Mustialan Mirkulle N:o 474 viimeinen palvelus, sitä lepoonsa maanpoveen kätettäessä, ennenkuin vanhuuden taudit pääsivät sitä suuremmin vaivaamaan, sillä jäykiksi alkoivat jo jänteet raajoissa kuihtua ja ruokahalu oli jo aika ajoin huono. Paikkakunnalleen (Tammela, Jokioinen, Somero) jätti vainaja ansiokkaan muiston siitosoriina, ei ainoastaan jälkeläisten laatuun, vaan myös niiden paljouteen nähden, sillä useita kilometrejä pitkäksi oli surusaatto muodostunut jos Mirkun koko jälkeläis-heimo olisi lähtenyt sitä Tuonelan tuville saattamaan. Tammelassa tuskin löytynee sitä torppaakaan, missä ei löytyisi Mirkun jälkeläisiä tai sukua. - -

Mustialan Mirkku oli 153 stm. korkea, väri oli rautiaankimo; ruumis vahva, lihakas, syvä ja muuten säännöllinen; jalat erinomaisen hyvän asentoiset, suorat, vaikka niitä kylläkin vaivasi lihajalkaisuus (lymphatiset), ontua niitä ei kuitenkaan Mirkku koskaan muistanut. Ennätys oli sillä v. 1894, siis 5 vuoden vanhana 3 virstalla 6:25 eli 3 km:llä n. 6:-; luonto sillä oli tyydyttävästi nöyrä ja virkku sekä rehellinen ja ilman joutavia, turhia juonia (se oli suorava pohjalainen).

Mustialan Mirkku ostettiin v. 1894 kasvattajaltaan 1,650 Smk:sta Mustialaan, jossa se sitten toimi niin sanoakseni ”valtion virkamiehenä” kuolinpäiväänsä, jolloin se oli 26 vuotta vanha. Uutterassa monipuolisessa työssä se siellä toimi ja monet ovat varmaankin ne agronoomit maassamme, jotka muun muassa muistavat Mirkku-vainajan antamia hyviä kyytejä. Sen jälkeläiset ovat isän kuvia, niissä heti tuntee Mirkun, olipa emä sitten ollut mitä tyyppiä hyvänsä, niin suuri perinnöllisyydenkyky sillä oli. Koko tuli aina hyvä, useinkin suurempi Mirkun itseä, ja eheän rautiaita syntyi paljon, jos kohta kimo-väri vei voiton. Jälkeläiset ovat erinomaisen pintansapitäviä, tuoreita ja matalajalkaisia hevosia, sekä harvinaisen hyväntapaisia.

Mutta ei niin hyvää ettei pahallekin tilaa! – Niinpä tahtoi hyvin yleisesti ukon lihajalkaisuuskin heittäytyä jälkeläisiin enempi tai vähempi. Niitä vaivaa yleisesti rohtuma jaloissa, kaahien sääriluulle asti, jotapaitse kintut eivät ole kuivat ja tahtovat jalat useinkin ajettua seistessä. Luukudos on luja, sillä luuliikoja ja luupatteja ei niissä tapaa. Koko tyyppi on muuten aivan se, mihin – olen ollut huomaavinani – nykyisin pyritään; tammoja on paljon Mirkun sukua, Tammelassa etenkin, jotka järkiperaisella siitoksella tulevat olemaan paikkakunnalle suureksi hyödyksi suomalaisen hevosen jalostamistyössä.

Uutta siitosoria Mustialaan asetettaessa olisi siis erittäin kiinnitettävä huomio Mirkun jälkeläisten hyviin ja huonoihin puoliin, jotta hyveet säilyisivät ja paheet poistuisivat. Missään tapauksessa uusi ori ei saisi olla suurempi 158 stm. (tammät ovat meillä suuret) ja olisi läskimäisiä juhtia kartettava. Tätä toivovat paikkakunnan hevoskasvattajat ja sitä vaativat Mirkun jälkeläiset!

Suuri ja hyvä on Mirkun suku Tammelan puolella; aina muistellemme vanhaa Mirkkua; tämän kiitoksen ansaitse, Sinä, kunnan Pohjanpoika!

(v. Essen 1915, 22–23)

Mustialaan Mirkku III jätti useita kantakirjaan päässeitä tammajälkeläisiä. Näistä mainitsemisen arvoisia ovat tammät Kimo 1150-H ja Vappu 80-H, jotka nekin jättivät kantakirjajälkeläisiä. Kimon viidestä varsasta kaksi tammaa pääsivät kantakirjaan. Vapun orijälkeläinen Jurkka taas oli toinen Mustialassa syntyneistä kantakirjaoreista.

5.1.2 Jurkka 1429

Vuonna 1912 syntyi varmasti yksi Mustialan opiston käytetyimmistä kasvateista: siitosori Jurkka. Jurkka oli punarautias ja 155 cm korkea. Se kantakirjattiin ilman palkintoa Tampereella 4-vuotiaana. Kantakirjauslausunto ei ole varsinaisesti mairitteleva, mutta mitä ilmeisimmin se on kuitenkin ollut käyttöominaisuksiltaan ja luonteeltaan siitokseenkäypä.

Jurkan isä oli Mustialassakin astunut, Tammelan Hippoksen ori Voiman-Vili 32. Voiman-Vilin isä oli työhevostyyppinen Voima Tt 1905, jonka toinenkin orijälkeläinen Mameri 719 astui seudulla. Jurkan emä oli Mustialan omaa kasvatustyötä oleva kantakirjatamma Vappu 80-H, jonka isä oli Mustialan oma Mirkku III 474. Sukunsa puolesta Jurkassa oli siis voimakas Mustialan leima. Syystäkin se jätettiin Mustialaan jatkamaan hienon Mirkku-oriin kavionjäljissä.

Jurkkaa käytettiin jalostukseen vuosina 1916–1926 sekä vuonna 1930. Saattaa olla, että vuosien 1927–1929 astutustodistukset ovat kadonneet, jolloin oria olisi käytetty jalostukseen yhtäjaksoisesti jopa 16 vuotta. Ori lopetettiin 1.2.1934 vanhuuden vuoksi, joten se toimi lähes koko elämänsä siitoksessa.

Näinä vuosina Jurkkaa käytettiin 196 kertaa ja astutuksista syntyi ilmoitusten perusteella 93 varsaa. Mustialaan Jurkasta on jäänyt muutamia tammoja, joiden on pääsääntöisesti sanottu olevan hyviä työhevoseja. Myös hyvää rehunkäyttökykyä on kehuttu ja tamma Pikku on ollut kiivaasta luonteestaan huolimatta hyvä työhevonen ja siitostamma, jonka jälkikasvu on muun muassa kantakirjatamma Mustialan-Perho 20731. Pikun lisäksi on kuitenkin huomattavissa kiivasta luonnetta myös muutamilla muilla Mustialaan jääneellä jälkeläisellä. Osalla hevosista oli huonot jalat tai lautakaviot. Pääsääntöisesti jälkeläisiä on kuitenkin kehuttu ja useita

ruunia on myös jäänyt ilmeisen hyvien käyttöominaisuuksiensa vuoksi Mustialaan.

5.1.3 Kahju 3172

Suomenhevosori Kahju (kuva 2.) syntyi vuonna 1930 toisessa vanhassa maatalouskoulussa, Harjun koulutilalla Virolahdella. Se kantakirjattiin jo 4-vuotiaana Haminassa ja vuoden päästä tästä se myytiin Mustialaan.

Kuva 2. Kahju 3172 (Kuva: Hämeen läänin hevostalostusliiton 30-v. juhlaulkaisu)

Kahju kantakirjattiin hyvällä arvostelulla ja 31 pisteellä, mutta se jäi palkinnotta. Se todettiin kantakirjatilaisuudessa tyypeiltään hyvänlaiseksi ja sillä kehuttiin olevan vankka, syvä ja leveä runko. Myös kotioloissa Kahjun kehuttiin olevan niin hyvä työ- kuin siitoshevonenkin. Sen kerrottiin olevan erikoisen hyvä vetäjä.

Kahjun isä oli Pälkjärven oriyhdistyksen omistama Kontio 2848, jolla on Kahjun lisäksi ainakin kaksi kantakirjaorijälkeläistä. Kontion molemmat vanhemmat olivat kantakirjahevosia ja se oli melko voimakkaasti sukusiitetty (sukusiitosaste 14,89 %). Kahjun emä oli Harjun koulutilan kantakirjatamma Mehju 745-LV, jolla niin ikään Kahjun lisäksi oli kaksi kantakirjaorijälkeläistä.

Kahjun myötä Mustialaan saatiin uutta verta ja Kahjua alettiinkin käyttää siitokseen heti sen tultua Mustialaan. Se astui tammoja ainakin vuosina 1935–1938, 1940 ja 1945. Näinä vuosina sitä käytettiin 237 kertaa ja astutuksista syntyi tietojen mukaan ainakin 84 varsaa.

Mustialaan oriin jälkeläisistä jäi useita kantakirjatammoja, jotka aikanaan jatkoivat sukua. Neljää näistä tammoista on kehuttu hyväksi tai jopa oikein hyväksi työhevosiksi ja Mustialan-Perho 20731 oli palkittu juoksussa toisella palkinnolla. Orijälkeläisiä Mustialaan ei Kahjusta tietojen mukaan

saatu kuin kolme kappaletta, joista kaksi kuohittiin nuorina ja yksi kuoli vuoden ikäisenä. Toinen ruunista myytiin vuotiaana pois Mustialasta ja jäljelle jäi vain hyvän siitostamma Pikun jälkeläinen Tompo, jota kehuttiin hyväksi työhevoseksi.

Kahjun jälkeläisryhmä arvosteltiin Forssassa vuonna 1938, jolloin ryhmässä esitettiin yhdeksän kantakirjaamatonta tammaa ja yksi ruuna. Arvostelun mukaan isän muoto on hyvin periytynyt jälkeläisiin ja ryhmä on tasainen. Ryhmän hevoset olivat työhevostyyppisiä ja ikäisekseen kookkaita. Niiden kehuttiin olevan verrattain syviä, lihaksikkaita ja hyväjalkaisia, mutta joillain hevosista oli hieman pehmeyttä kintereissä. Jälkeläisten käyttöarvosta ei arvostelutilanteessa ole ollut tietoja.

5.1.4 Muut kantakirjaoriit

Kolmen paljon käytetyn oriin lisäksi Mustialassa asui aikanaan muutamia kantakirjattuja oriita, joilla ei tietojen mukaan ole merkittäviä määriä, jos lainkaan, jälkeläisiä.

Mustialassa syntynyt suomenhevosori Aate kantakirjattiin Tammelan Hippoksen kantakirjaan numerolla 109 jo ennen valtion aloittamia kantakirjoja. Aate syntyi kantakirjassa olevien tietojen mukaan maaliskuussa 1904, kun taas Mustialan arkistossa syntymäpäiväksi mainitaan 18.3.1905. Väriltään se oli tummanrautias ja se mitattiin kantakirjaamisen yhteydessä kesken kasvun 151 cm korkeaksi.

Aatteen isä on Tammelan Hippoksen kantakirjaan numerolla 1 ja valtion kantakirjaan numerolla 69 kirjattu ori Pilkku ja emä Mustialan opiston kantakirjaamaton tamma Alli. Aatteen lisäksi Mustialaan syntyi Alliemästä tammatt Elli II 75-H ja Lotta, joista ensin mainittu on jatkanut sukuaan Mustialassa.

Aate itse ei ole jatkanut tietojen perusteella sukuaan kantakirjaamisesta huolimatta eikä sen käyttöominaisuuksistakaan tietoja Mustialan arkistosta löydy.

Suomenhevosori Klippiari 253 syntyi Jämsässä vuonna 1900 ja myytiin sieltä jossain vaiheessa Turkuun maanviljelijä P. Kauderbergille. Mustialan emätilan omistukseen ori siirtyi vuonna 1906. Mustialan hevoslaskennan mukaan se on ollut Mustialassa ainakin vuonna 1908, mutta jo vuonna 1911 se on ollut Hjalmar Stackelbergin omistuksessa Sauvossa. Klippiarin isä oli kantakirjaamaton ori Julle ja emä nimettömäksi jäänyt jämsäläisen J.A. Kekoniuksen omistama suomenhevostamma. (Sukuposti n.d.)

Vuoteen 1911 mennessä Klippiari oli astunut 24 tammaa ja jättänyt niistä 14 varsaa. Näistä 14 jälkeläisestä yksikään ei tietojen mukaan ole jäänyt Mustialaan ja mitä ilmeisimmin tilalla ei olla oltu tyytyväisiä oriin jalostus- tai käyttöominaisuuksiin, koska ori ei ole tämän kauemmin koulutilalla astunut. Ori on kuohittu ilmeisesti ennen Hjalmar Stackelbergille myyn-

tiä, sillä Mustialan arkistosta löytyy ruuna Klippiari, jonka syntymäaika vastaa Klippiari 253 syntymätietoja.

Hyvän-Nikke 1906 oli vuonna 1916 Jaakkimassa syntynyt ori, jonka isä oli reilusti sukusiitetty (42,432 %) ori Hyvän-Eino 1110 ja emä kantakirjattamma Kiilu 708-IK. (Sukuposti n.d.) Klipparin tapaan ori asui vain kymmenisen vuotta Mustialassa. Ostopäivää ei ole tiedossa, mutta ori on astunut Mustialan Vappu-tamman vuonna 1926 ja Pikun vuonna 1928. Myös muita Mustialan tammoja on astutettu oriilla, mutta näistä ei ole jäänyt astutustodistuksia jäljelle. Hyvän-Nikke myytiin 22-vuotiaana Hakalalle elokuussa 1938.

Hyvän-Niken jälkeläismääristä ei ole tarkkaa tietoa, mutta Mustialaan jäi edellä mainituista astumisista orivarsat Osmo ja Yrjö, jotka molemmat ruunattiin. Osmo oli hyvä- ja vankkaruumiinen, hyväluontoinen ruuna, joka oli armeijan muonavahvuudessa alkuvuonna 1944 tehdyn laskennan mukaan. Yrjön kohtaloksi koitui sodassa katoaminen vuosien 1941 ja 1944 välillä. Ruunien lisäksi Mustialaan syntyi useampi tammavarsa, joista kahdesta saman emätamman varsasta tuli kantakirjahevosia. Niken-Totta ja Niken-Tuhti kantakirjattiin molemmat vuonna 1933. Kantakirjattamujen lisäksi syntyi muutamia kohtalaisia työhevosia sekä pari ”täysvikuria” tammaa, jotka myytiin markkinoilla.

5.1.5 Vierasperäiset oriit

Suomalaisten oriiden lisäksi Vanhan Opiston arkistosta on löytynyt tietoa vierasperäisistä oriista. Mustialassa on muun Suomen tapaan kokeiltu roturisteytyksiä ja tilalle on tätä varten hankittu norjalaisia hevosia.

Eniten on jalostukseen käytetty anglonormandialais-norjalaista oria Olof (kuva 3.), joka on syntynyt vuonna 1879. Sen isä on Primus ja emä Hoppe. Olof on otaksuttavasti ruunattu jossain vaiheessa, mutta se ehti kuitenkin saada jonkin verran jälkeläisiä. Mustialaan jääneistä jälkeläisistä kuusi on tammoja ja ruunia on mahdollisesti neljä – yhden ruunan isästä ei ole varmaa tietoa. Orijälkeläisiä Mustialaan ei ole jätetty yhtään. Olofin jälkeläisistä ei ole kirjattu käyttöominaisuuksia tai luonteita, mutta muutama tamma on lopetettu käyttökelvottomana. Tammoilla ei tietojen mukaan ollut lainkaan jälkeläisiä.

Kuva 3. Anglonormandialais-norjalainen ori Olof (Kuva: Mustialan arkisto)

Olofin lisäksi Mustialan hevosten suvuissa on muitakin vierasperäisiä oriita, mutta niiden käyttö on ollut vähäisempää eikä niiden kotitilasta ole tietoa. Norjalainen ori Ragnar on ainoa, joka oli varmasti Mustialan omistuksessa. Ragnarin jälkeläisistä vain yksi tamma on jäänyt Mustialaan ja ori on ruunattu.

5.2 Astutettavat tammät ja niiden ominaisuudet

Mustialan oriit ovat astuneet tammoja lähes vuosisadan ajan ja rotu on tässä ajassa ehtinyt muuttua jonkin verran. Oriiden astutustodistuksiin on kirjattu astutettavista tammoista seuraavia tietoja: nimi, kantakirjanumero, omistaja, syntymävuosi, säkäkorkeus, väri ja merkit. Tiettyjä ominaisuuksia pystyy siis vuosien varrelta vertaamaan, mutta esimerkiksi käyttöominaisuuksia ei astutustodistuksista valitettavasti löydy.

Mirkku III 474:n aloittaessa astumisen vuonna 1909 on tammojen keski- korkeus ollut 150 cm. Kahjun viimeinen suuri tammamäärä vuonna 1938 antaa tammojen keski- korkeudeksi 153 cm. Jo noin 30 vuodessa on tammojen säkäkorkeus kasvanut kolmella senttimetrillä lähestyen nykypäivän keskimääräistä 156 senttimetrin korkeutta.

Värit esiintyivät samassa suhteessa kuin suomenhevosilla nykyäänkin. Rautiaita on selkeästi eniten sekä Kahjun että Mirkun astutuslistoissa, mutta Mirkun vanhemmassa listassa on havaittavissa myös erikoisempia värejä. Osa näistä väreistä saattaa olla väärin tunnistettuja, sillä otaksuttavasti värien tunnistus on ollut ennen rekisteröinnin aloittamista hevosen omistajan tehtävä. Listasta löytyy muun muassa hiirakko tamma Vappu, vaaleankeltainen tamma Mamssu sekä keltainen tamma Emäntä. Jurkan listasta vuosilta 1916–1930 löytyy vielä melko paljon kimoja tammoja.

Suurin osa astutetuista tammoista on Tammelasta tai Forssasta. Vain satunnaisia tammoja on tuotu vaikean kuljettamisen vuoksi kauempaa, kuten Hämeenlinnasta, Pusulasta, Lopelta, Iittalasta ja Somerolta.

Seudun tammojen laadusta kertoo parhaiten Kahjun jälkeläisryhmästä Forssassa 28.1938 annettu lausunto, jossa viimeisenä arvostelukohtana on paikkakunnan tammojen laatu. Paikkakunnan tammakannan sanotaan olevan laadultaan sekava, vaikkakin joukossa on myös joku parempi siitostamma.

6 TAMMAT

Emätilan omistuksessa oli jo aikanaan otaksuttavasti runsaasti peltoa ja metsää, joten työhevosiä tarvittiin runsaasti. Tilan tammat olivat mukana töissä, mutta toimivat myös siitostamoina tuoden Mustialaan sekä uutta työvoimaa että lisää jalostusmateriaalia.

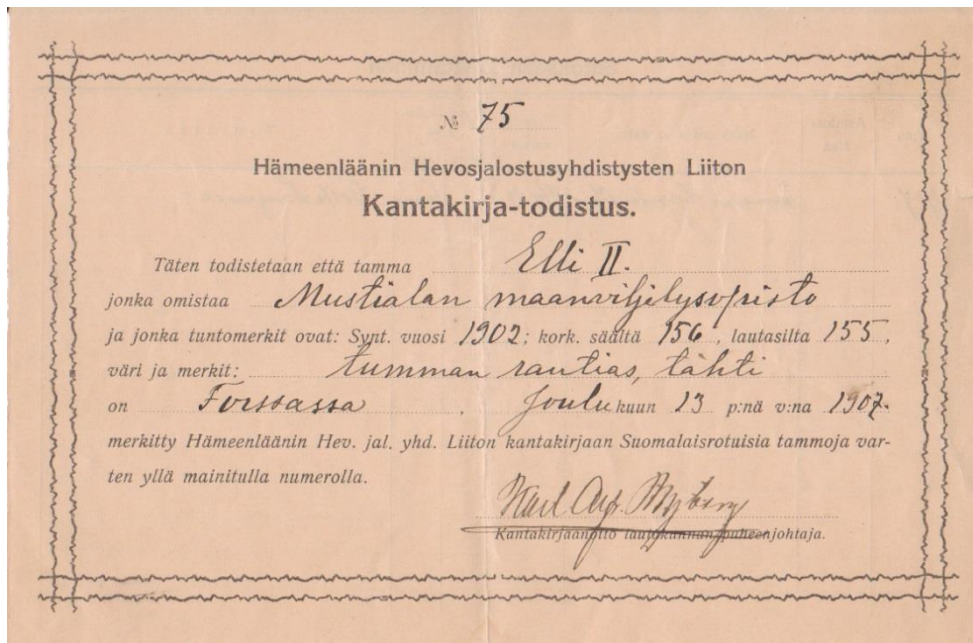
Kun oriita on pidetty tilalla vain muutamaa kerrallaan, on tammoja ollut luonnollisesti enemmän. Esimerkiksi vuoden 1892 alussa hevoslaskennan mukaan on emätilan tallissa asunut kuusi norjalaista, kaksi suomalaista ja seitsemän sekarotuista tammaa. (Grotenfelt 1893, 47)

6.1 Mustialan kantakirjatammat

Emätilalla on vuosien aikana ollut yhteensä 33 kantakirjatammaa. Näistä ensimmäinen on kantakirjattu jo ennen hevosjalostusliiton kantakirjaa Tammelan Hippoksen kantakirjaan ja viimeinen valtion kantakirjaan vuonna 1966.

Kantakirjatammoista 19 on Mustialan omaa kasvatustyötä. Vuosina 1922–1936 neljä tammaa sai nimeensä etuliitteen ”Mustialan” ja oli näin tunnistettavissa emätilan kasvatiksi. Loput 15 tammaa on nimetty ilman liitettä.

Ensimmäiset Mustialan kasvattamat kantakirjatammat Elli II ja Erkkü ovat Tammelan Hippoksen kantakirjassa. Vuonna 1907 ne on kirjattu myös vastaperustettuun Hämeen läänin kantakirjaan numeroilla 75 (kuva 4.) ja 76. Molemmat tammoista ovat syntyneet vuonna 1902. Elli II:n emä on Mustialan oma tamma Alli ja isä Tammelan Hippoksen ori Pilkku 69. Elli on jatkanut sukuaan Mustialassa saaden vuonna 1908 tamnavarsan Silva, joka kantakirjattiin myöhemmin Hämeen läänin kantakirjaan numerolla 587. Erkun emä on Tammelan Hippoksen kantakirjassa numerolla 110 oleva tamma Virkkü ja isä Mustialan Mirkkü-ori. Erkulla on niin ikään yksi kantakirjajälkeläinen, vuonna 1908 syntynyt tamma Pilkku 578-H.

Kuva 4. Elli II:n kantakirjatodistus vuodelta 1907 (Kuva: Mustialan arkisto)

Suurimmalla osalla tammoista jälkeläisiä on yhdestä kolmeen. Eniten jälkeläisiä ovat saaneet tammammat Soppo 8 Tammelan Hippos, Kimo 1150-H ja Irma 74-H. Sopolla jälkeläisiä on viisi, joista edellä mainittu Irma on kantakirjassa. Kimo on saanut niin ikään viisi jälkeläistä, joista tammammat Mustialan-Vappu ja Mustialan-Palmu ovat toisen kantakirjapiirin kantakirjassa numeroilla 2496 ja 2489. Irmalle on vuosien 1909–1920 välillä syntynyt neljä jälkeläistä, joista yhtäkään ei ole kantakirjattu. Näistä ainakin vuonna 1909 syntynyt tamma Maija ja vuonna 1911 syntynyt ori Wili, joka myöhemmin ruunattiin, ovat jääneet Mustialaan.

6.2 Mustialan muut tammammat

Selkeä enemmistö Mustialan tammoista on kantakirjaamattomia, joista osasta ei ole säilynyt tietoja juuri lainkaan. Moni tamma oli Mustialan omaa kasvatustyötä, mutta joukossa oli muutamia ostotammojakin.

1800-luvulla syntyneiden tammojen joukossa on paljon roturisteytyksiä, joista suurin osa on puoliksi tai $\frac{3}{4}$ norjalaisia. Roturisteytystammoja ei ole tiettävästi juurikaan käytetty jalostukseen; vain tammoilla Ilkka ja Thyra on jälkeläisiä. Nämä jälkeläiset eivät ilmeisesti ole enää jatkaneet sukuaan, mutta ovat jääneet kuitenkin Mustialaan työhevosiksi.

1900-luvun puolella syntyneissä tammoissa ei roturisteytyksiä enää ole. Suomalainen hevonen on selkeästi yleistynyt ja Mustialassakin tammojen rotukirjo on vähentynyt. On kuitenkin huomattavissa, että Mustialassa on arvostettu kantakirjahevosiä, sillä vain harvalla kantakirjaamattomalla tammalla on jälkeläisiä. Oletettavasti näitä jalostukseen käytettyjä tammoja on arvostettu työhevosina, ja ne ovat siksi saaneet jatkaa sukuaan. Jo aiemmin mainittu tamma Pikku on yksi sukuaan jatkaneista. Pikun lisäksi tammoilla Ia, Kaiju, Virma ja Kiista on muutama jälkeläinen. Virmasta on erikseen mainittu sen olevan varma vetäjä. Arkiston tiedoissa lukee ”hyvät

varsat”, mutta tietoja löytyi vain yhdestä jälkeläisestä, kantakirjatamma Reimasta.

6.3 Tammojen laatu

Laadullisesti Mustialan kantakirjatammat ovat olleet keskivertoisia. Kantakirjaamattomista tammoista on hyvin vähän tietoa. Näin ollen niiden laadusta ei juuri ole tietoa ja nämä vähäiset tiedot koskevat lähinnä niiden käyttöarvoa. Rakenteellisiin seikkoihin on viitattu lähinnä, mikäli niissä on ollut huomautettavaa. Tammalla Juno on ollut huonot takajalat ja se on ollut kankea, minkä vuoksi se on laitettu teuraaksi vuonna 1931 17-vuotiaana. Tamma Lilli on ollut hyvä työhevonen ja sillä on ollut hyvä rehunkäyttökyky, mutta rakenteellisena heikkoutenaan sillä oli etujaloissa lattakaviot. Niin ikään tamma Pilkulla on ollut lattakaviot sekä takajalat hieman laskeutuneet. Se on ollut vankka työhevonen, mutta myyty teuraaksi ilmeisesti huonojen jalkojen vuoksi.

Tammat, joista kantakirjalausunto on yhä saatavilla, olivat tyypeiltään pääasiassa tyydyttäviä tai hyvänpuoleisia. Useampi tamma on syvärunkoinen ja monella veto ja liikkeet on arvioitu hyviksi tai tyydyttäväiksi. Myös kotioiloissa muutama tamma on arvioitu oikein hyväksi työhevoseksi.

6.4 Tammalinjat

Mustialassa on muutama pidempään säilynyt tammalinja, joista vanhemman tiedot alkavat Akaalla syntyneestä K. Grönkullan omistamasta Tuima-tammasta. Sen tammajälkeläinen Soppo ostettiin Mustialaan ja kantakirjattiin numerolla 8 Tammelan Hippoksen kantakirjaan sekä numerolla 75 Uudenmaan ja Hämeen kantakirjaan. Soppo sai viisi jälkeläistä, joista tamma Alli jatkoi sukuaan Mustialassa. Allin vuonna 1902 syntynyt tammaransa Elli II kantakirjattiin Tammelan Hippoksen kantakirjaan numerolla 107 ja myöhemmin myös Hämeen läänin kantakirjaan numerolla 75. Elli II sai vain yhden jälkeläisen, tamma Silvan 587-H, joka syntyi vuonna 1908. Silva sai neljä jälkeläistä, joista tamma Lilli jäi tammalinjan viimeiseksi hevoseksi.

Myöhemmin Mustialassa ollut tammalinja saa alkunsa jo aiemminkin mainitusta tammasta Pikku, jonka emä Virkku on syntynyt vuonna 1910 Pellilässä. Pikku sai viisi jälkeläistä, joista vain tamma Siro jatkoi sukuaan Mustialassa. Siroa on yritetty kantakirjata neljä kertaa siinä kuitenkaan onnistumatta, mutta se on ollut käytössä vireä työhevonen. Siron vuonna 1946 syntynyt varsa Esi sen sijaan saatiin kantakirjaan ja se sai kolme jälkeläistä. Vuonna 1960 syntyi tamma Sanna, joka myös kantakirjattiin. Melko suurikokoinen (164 cm korkea) tamma sai kaksi jälkeläistä, jotka tietojen mukaan ovat viimeiset Mustialassa syntyneet hevoset. Mustialassa ollut tammalinja päättyy vuonna 1971 syntyneeseen Jamina II:seen, joka on kuitenkin jatkanut sukuaan muualla saaden kolme jälkeläistä.

Näiden pidempien tammalinjojen lisäksi Mustialassa on ollut useita sellaisia linjoja, joissa Mustialan kasvatustyötä on tammalinjassa ollut kolmen sukupolven verran.

7 RUUNAT

Tasaisen luonteensa vuoksi ruunat ovat olleet sopivia hevosia tilan töihin ja oletettavasti sen vuoksi Mustialassa syntyneitä orivarsoja on kuohittu ja jätetty tilalle omaan käyttöön. Tilan hevosista hieman alle puolet on ollut ruunia. Pääsääntöisesti tilalla olleet ruunat ovat olleet Mustialan omia kasvatteja, mutta niitä on ostettu jonkin verran muualtakin.

7.1 Mustialan ruunat

Oriiden ja tammojen tapaan 1800-luvulla Mustialassa oli myös roturisteytysruunia. Ruunat Balder, Hengistö ja Karhu olivat kokonaan norjalaisia, Frits, Kallio ja Matti puoliksi norjalaisia. Myös muutama ½ anglonormandialais-norjalainen ruuna on asunut Mustialassa. Suurimmaksi osaksi ruunat ovat kuitenkin olleet suomalaisia hevosia.

1900-luvun puolella syntyneistä ruunatuista oriista kaikki ovat suomalaisia. Monen ruunan polveutumisen ei ole tiedossa, mutta jopa yllättävän monesta tiedot olivat tallessa ja helposti yhdisteltävissä – etenkin, jos kyseessä oli Mustialan kasvattama hevonen.

Ruunien arvostus on ollut varmasti suurimmillaan sota-aikana, kun hevosia on lähetetty rintamalle ja parhaita tammoja ja oriita ei ole haluttu luovuttaa armeijan käyttöön. Mustiala on luovuttanut oman osansa hevosista rintamalle ja suurin osa on onneksi myös palannut takaisin kotitalle sodan päätyttyä. Huomattavaa on, että suurin osa sotaan lähteneistä hevosista on kuvailtu olleen hyviä ja vahvoja työhevosia. Muun muassa ruuna Osmo on ollut Mustialan hevoslaskennan mukaan armeijalla 1.1.1944. Osmo on Mustialan oma kasvatti; sen isä on Hyvän-Nikke 1906 ja emä Mustialan-Vappu 2496-II. Osmon kantakorttitiedoissa lukee sen olleen vankka- ja hyväruumiinen ja -luontoinen. Samoin ruuna Ukko on ollut alkuvuodesta 1944 armeijalla, mutta se palautettiin myöhemmin takaisin Mustialaan. Kaikki luovutetut hevoset eivät valitettavasti kotitalle palanneet. Into kaatui talvisodassa, Yrjö katosi jatkosodan aikana.

Joidenkin ruunien syntymäaika ei ole tiedossa, mutta taltioidun aineiston mukaan viimeinen Mustialassa syntynyt kuohittu ori olisi vuonna 1940 syntynyt Uuras, jonka emä on Pölläkkälästä tulleiden siirtolaisten tamma Sirkka. Epäilemättä kuohittuja oriita on tilalle jätetty myöhemminkin, mutta tiedot ovat kadonneet ajan saatossa.

7.2 Ruunien laatu

Jalostusarvon ollessa merkityksetön ruunista puhuttaessa, nousevat niiden käyttöominaisuudet omaan arvoonsa. Jotta hevosta on kannattavaa pitää

tallissa, on siitä oltava selvästi hyötyä tilan toiminnalle. Koska ruunat eivät voi jatkaa sukuaan, niiden tulee kyetä hoitamaan tilan töitä niin fyysisesti kuin henkisesti.

1800-luvun Mustiala Landtbruks och Mejeri-instituts Hästar -kirjassa ei hevosten käyttöominaisuuksista ole puhuttu, mutta monen ruunan kohdalla lopetuksen syyksi on kerrottu käyttökelvottomuus. Varsinainen käyttökelvottomuuden syy on kirjattu ylös vain muutamalla, mutta lopettamiseen vaikuttaneet syyt ovat olleet selvästi käyttöä hankaloittavia asioita. Ruuna Karhu on lopetettu 23-vuotiaana jäykkien jalkojen vuoksi, kun taas Sepälä on ollut vanhat ja huonot hampaat, mikä on johtanut hevosen lopettamiseen sen ollessa 28-vuotias. Hevoset ovat siis olleet käytössä todella pitkään kovasta työstä ja huonohkosta ruokinnasta huolimatta. Näin ollen hevosia voidaan pitää todella vahvoina ja hyvärakenteisina, jotta ne ylipäättään kestivät raskasta työtä niin pitkään.

Myöhemmin ylläpidetystä Mustialan kantakortistosta löytyy arvioita hevosten erilaisista ominaisuuksista ja laadusta. Esimerkiksi vuonna 1920 syntynyt Mustialan oma kasvatti Pelle on todettu kortistossa hyväksi työhevoseksi, jolla on hyvä rehunkäyttökyky. Myös ruuna Simi on saanut kiihosta erikoisen hyvää rehunkäyttökyvystään. Tämä ruuna on ollut epäilemättä arvokas hevonen, sillä se on ollut myös hyvä työhevonen.

Harva hevonen on kuitenkin ollut kaikilta ominaisuuksiltaan hyvä. Moni hevonen on ollut hyvä työhevosenä, mutta iän karttuessa on ilmaantunut erilaisia vaivoja. Ruuna Ville on ollut hyvä työhevonen, mutta vaivaantunut sekä tullut paljerintaiseksi. Sairauksista huolimatta Ville on ollut Mustialassa ainakin vielä 18-vuotiaana. Pollea on kehuttu vahvaksi hevoseksi, mutta se on kuitenkin ollut huonojalkainen ja ähkähtävinen, jonka vuoksi se on laitettu teuraaksi jo 12-vuotiaana. Vaikka hevonen olisi hyvä, sen arvo laskee, mikäli se ei pysty käyttämään saamaansa rehua kunnolla hyväkseen. Sakua kehuttiin hyväksi työhevoseksi, mutta sillä oli heikonlainen rehunkäyttökyky.

7.3 Ruunien alkuperä

Ruunia on ostettu emätilan torppareilta sekä markkinoilta, mutta suurin osa Mustialassa olleista ruunista oli tilan omaa kasvatustyötä.

1800-luvun lopulla Mustialaan on tullut useita ruunia Hämeenlinnan markkinoilta. Syyskuussa 1897 tilalle ostettiin ruunat Pekka ja Polle, jotka molemmat olivat suomalaisia hevosia. Seuraavan vuoden tammikuussa tilalle ostettiin Hämeenlinnasta vielä yksi suomalainen ruuna, 5-vuotias Rappo I. 1800-luvun lopulla tilalla on ollut myös Rappo II, joka ostettiin Mustialan Simoisen torpalta. Rappo II oli rodultaan ½ anglonormandia-lais-norjalainen.

Myös Matkun kartanosta ostettiin aikanaan useampia hevosia Mustialaan. Ruuna Jorma ostettiin kartanolta 2-vuotiaana, mutta myytiin pois jo viiden vuoden ikäisenä. Urjalalainen H.v. Essen myi niin ikään muutamia he-

vosia Mustialaan ja häneltä ovat tulleet ruunat Musta ja Liinu. Näiden hevosten polveutumisesta ei ole jäänyt tietoja.

Selkeä enemmistö Mustialassa olleista ruunista on kuitenkin omaa kasvatustyötä. 1800-luvulla syntyneiden ruunien polveutumisesta tai alkuperästä ei ole tietoja jäljellä nimeksikään, mutta jo 1900-luvun alusta tietoja on talletettu hieman paremmin. Ensimmäinen tiedossa oleva Mustialaan jäänyt ruunattu oma kasvatti on ollut Sigge, jonka emä oli kantakirjatamma Jänttä ja isä Tammelan Hippoksen ori Tosi-Vakaa 627. Vuoden 1911 jälkeen syntyneissä hevosissa on jo runsaasti ruunia, joiden polveutuminen ja alkuperä on tiedossa ja joukossa on paljon Mustialan omienkin hevosten jälkeläisiä. Vuosina 1911–1920 syntyneistä 21 ruunasta ainakin 11 on syntynyt Mustialassa. 1921–1930 syntyneistä ruunista kahta lukuun ottamatta kaikki ovat Mustialan kasvatteja. Yhteensä tällä aikavälillä on syntynyt 13 oria, jotka on myöhemmin kuohittu.

Monet tilalle jätetyistä ruunista on Mustialan omien oriiden jälkeläisiä ja emänä usealla on kantakirjatamma. Etenkin ori Jurkan jälkeläisistä ruunia on jätetty tilalle lukuisia.

8 YHTEENVETO

Mustialan alueella on erittäin mielenkiintoinen hevoshistoria ja tutkimus tuo runsaasti uutta tietoa vanhan oppilaitoksen menneisyydestä. Se antaa mahdollisuuden kurkistaa pieneen osaan suomalaisen hevosen jalostusta ja kertoo maassamme tehdyistä roturisteytyskokeiluista.

Aineiston määrä asetti omat haasteensa työn rajaamiselle. Laaja materiaali käsitti monipuolista kirjallisuutta hevosalasta, mutta yksinomaan Mustialaa koskevan aineiston löytäminen arkistoista osoittautui kohtalaisen vaikeaksi. Tutkimuksessa on hyödynnetty erityisesti suurta määrää yksittäisinä arkistoituja dokumentteja astutuksista, näyttelytuloksista ja tilan hevosten tiedoista. Näiden lisäksi kansioista löytyy joitakin kirjoja tammanomistajilta Mustialan emätilan tallimestareille.

Tutkimuksen edetessä oli havaittavissa Mustialan hevosten olleen tavanomaisia työhevosia. Ennakkokäsitykseni hevosten jalostusarvosta vastasi Ypäjän hevestaloustutkimuksen hevosten merkitystä suomenhevosjalostukselle. Mustialan hevosten yleinen jalostusarvo on kuitenkin ollut varsin mitätön koko rodun mittakaavassa, eikä niitä ole juurikaan käytetty lähiseutua lukuun ottamatta rodun kehittämiseen. Havainto muuttanee yleistäkin käsitystä Mustialan hevosten merkityksestä suomalaisen hevosen jalostuksessa.

Työ poiki runsaasti ideoita aineiston jatkokäsittelyä ajatellen ja laajaa arkistomateriaalia voisi hyödyntää monipuolisesti muussakin tutkimustyössä. Esille nousi mahdollisuus tutkia ja vertailla oppilastöinä esimerkiksi astutettujen tammojen ominaisuuksia ja tutustua näin suomenhevosen historiaan käytännönläheisemmin.

LÄHTEET

Alfthan, A. 1910. Hevosjalostuksemme. Helsinki: Kustannusyhtiö Otava

Alfthan, A. 1911. Suomalainen hevonen. Helsinki: Kustannusyhtiö Otava

Grotenfelt, G. 1893. Kertomus Mustialan maanviljelys- ja meijeriopiston vaikutuksesta ja tilasta vuonna 1892. Helsinki.

Hyvän-Nikke 1906. n.d. Sukuposti. Viitattu 7.11.2013.
<http://www.sukuposti.net/hevoset/hyvan-nikke/89550>

Klippari 253. n.d. Sukuposti. Viitattu 6.11.2013.
<http://www.sukuposti.net/hevoset/klippari/110900>

Mustialan arkisto

Peltonen, T. & Saastamoinen, M. 2007. Suomenhevosen alkuperä ja historia – kehittyminen omaksi roduksi. Teoksessa Saastamoinen, M. (toim.) Suomenhevonen. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy

Saastamoinen, M. 2007. Suomenhevosen kehitys ja rakenne. Teoksessa Saastamoinen M. (toim.) Suomenhevonen. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy

Sukupostin digikirjasto

Suomenhevosen rekisteröinti, kantakirjaus, palkitseminen ja siitokseen käyttö. n.d. Suomen Hippos ry. Viitattu 17.10.2013.
http://www.hippos.fi/jalostus_ja_nayttelyt/jalostusohjesaannot/jalostusohjesaanto_suomenhevosille?C=1238&xmid=478

v. Essen, H. 1915. Mustialan Mirkku, Kntk. N:o 474. Hevoshoitolehti 2, 22–23

Vikman, L. 2011. Mustialan maanviljelysopiston rakennettu ympäristö vuosina 1838–1920. Jyväskylän yliopisto. Humanistinen tiedekunta. Taiteiden ja kulttuurin tutkimuksen laitos. Taidehistoria. Pro gradu -tutkielma.

Virtuaalikäly. n.d. Viitattu 10.10.2013. <http://www.virtuaali.info/>

VIRTUAALIKYLÄN TOTEUTUS

VirtuaaliKYLÄ

Virtuaalinen oppimisympäristö
Mustialan opetuksaalia

Tila Toiminnot Raportointi Ohjelmappi Analyysi Vaihtoavat Videot Blogit Karttaan Fin

Mustialan hevoset

- Kantakirjaorit
- Kantakirjatammat
- Kantakirjaamattomat orit
- Kantakirjaamattomat tammat
- Ruunat

Valitse tietokortti vasemmalta

Mustialan hevoshistoria -osio on toteutettu oppinnäytetyönä ja sen tarkoituksena oli tallentaa Mustialan arkistosta hevosia koskevat tiedot digitaaliseen muotoon. Aineiston määrä oli alussa täysi arvioitus, joten työn loppuillaista sisältöä oli vaikea arvioida. Aineistoa löytyi kuitenkin varsin mukavasti ja siitä saatiin kerättyä selkeä ja informatiivinen kokonaisuus, jonka kautta lukija voi tutustua pieneen osaan suomalaisen hevosen jalostusta ja rodun vaiheista.

Mustialan kampuksella on useita koulun perustamisvuosilta peräisin olevia rakennuksia ja näihin on aikojen saatossa kerääntynyt erilaisia arkistoja ja kokoelmia. Ennen työssä on käytetty lähtien Vanhan Opiston arkistihuoneesta löytyneiltä kansioilta ja varastokirjaston kirjallisuutta. Vanhan Opiston arkistoinnohen kansioissa on muun muassa Mustialan orien astuustodistuksia, kantakirjatodistuksia, kantakortisto ja lironaisia paperilla. Varastokirjaston hyllyistä löytyy vanhoja kantakirjoja sekä suomenhevosista että norjalaisesta gudbrandsdalin hevosistakin. Lisäksi tutkimuksen yhteydessä löytyi useilta vuosilta Hevoshoito-oppaita, hevosenhoito-oppaita ja monia teoksia kuuluisista suomenhevosista. Aineistoa oli runsaasti, mutta Mustialaa koskevan aineiston löytäminen ja toteuttaminen selkeään muotoon oli haastavaa.

Nyt työn tulos on kuitenkin kaikkien luettavissa digitaalisessa muodossa. Kirjallinen osuus oppinnäytetyöstä löytyy täältä

Tekijä Emma Laine

Suosittelut 32 henkilöä suosittelee tätä. Ole kaverieläsi ensimmäinen.

VirtuaaliKYLÄ | Uudenlainen oppimisympäristö | 2013

Mustialan hevoset -toteutuksen etusivu VirtuaaliKYLÄ-oppimisympäristössä

dokumentti

Suomenhevosori Jurkka 1429

s. 1912 Tammelassa, Mustialan Emätälällä
 Omistaja: Mustialan Emätälä, Tammela
 Asunut Riihimäen etätälällä 1.1.1931 otetun hevosluvun mukaan
 Tapettu 1.12.1934 vanhuuden vuoksi

Mitat: säkäkorkeus 155cm; lautaskorkeus 154,5cm; vartalonpituus 165cm; rinnanympärys 187cm; rinnansyvyys 75,5cm; säärenympärys 21cm
 Väri ja merkit: Punarautias, hännässä vaaleahkoja jouhia seassa, oikeassa etujalassa ja vasemmassa takajalassa kruunu valkoinen ja kavio kirjava

Merkitty kantakirjaan Tampereella 1916
 Koe 2:42 ; 10:44

"Tyypiltään lähinnä Voimalaisia, pää hauska, kaula jyrkäv, ihrainen, askel hidas ja huononpuoleinen, selkä vento ja pitkä, vartalon leveys ja syvyys hyvä, etujalat vähän miekka-asentoiset, kinner heikonlainen, sääri kintereen alla supistettu."

Volman-VIII 32 ~ 1903 trt 157cm	Volma Tt 1905 ~ 1887 rt tai trt 151cm	Ukko (Kiliskisen, Piletsjärvi) rt	Hyvä ro Suojärvi ~ 1882 prt 151cm Marta (Olsonin) rt 153cm
		suomenhevostamma (Olli Kiliskisen) ~ 1889 prt 152cm	Hyvä ro Suojärvi ~ 1882 prt 151cm suomenhevostamma (Nenosen vanha tamma) rt
Vappu 80-H ~ 1899 trt 153cm	Perho 299-EK ~ 1896 prt 152cm	suomenhevosori	Pöytä Tt 880 ~ 1879 rt 149cm
Vappu 80-H ~ 1899 trt 153cm	Mirriku III 474 ~ 1889 päls tai km 151cm	Mirriku II Tt 775 ~ 1879 päls tai km 145cm	Jymy ro Viitasaari Tt 1736
		suomenhevostamma (J. Pelkolan, Kauhava)	
	Halli -		

Jurkalla astutetut tammot Mustialan arkistojen mukaan

dokumentti

Suomenhevostamma **Essu** 26621
s. 1946

Mitat: säkäkorkeus 159 cm; lautaskorkeus 159 cm; rungon pituus 169 cm; rinnan ympäryys 195 cm; rinnan syvyys 80 cm; rinnan leveys 46 cm; lautasen leveys 59-55 cm; etupolven ympäryys 34 cm; etusääri 20-7,5 cm; takasääri 23-9,0 cm; paino 612 kg
Väri ja merkit: Punarautias, liinahtava, sekakarvoja, piirto, molemmissa takajaloissa ruunu valkea ja kirjokaviot, molemmissa etujaloissa juovakaviot.

Hyväksytyt kantakirjaan 14.2.1950 Forssassa

Käyttöluokka II, 5+4+2+2,5+5=18,5, rakenne pisteet 4,5+4+4+3=15,5, yhteensä 34 pistettä
Koe 7:15 - 2:37

"Tyydyttävä rotutyppi ja hyvänpuoleinen laatu, syvä, pyöreä runko, vähän painunut selkä, suiponlainen jyrkähkö lautanen, pieni takalihasto, kuivat jalat, pihtiset ja hajavarpaiset takajalat, hyvät kaviot. Vähän kerii."

Murska 3628 * 1934 prt 156cm	Höro 2850 AA * 1925 prt 156cm	Keijo 1759 * 1915 vprt 152cm	Vilppu 1086 * 1910 rt 151cm Piiju 834-LV * ?? rn 155cm
		Sylvi 939-III AA * 1918 prt 149cm	Attila 1237 * 1911 rt 153cm Kirppa 144-LV * 1901 trt 149cm
	Hörkkö 2170-III * 1923 prt 150cm	Tuukka trt	Rasin-Könni 1091 * 1910 prt 151cm
		Repekka * 1913 rn 155cm	suomenhevosori suomenhevostamma
Raili 21581 * 1937 prt 152cm	Kahju 3172 * 1930 trt 165cm	Kontio 2848 * 1925 trt 160cm	Kaiman-Kuovi 2507 * 1921 rt 155cm Liina 818-LV * 1915 rt 159cm
		Mehju 745-LV	Ilonen-Pota 681 * 1905 rt 148cm Lippo 319-LV * 1902 rt 153cm
	Tyttö rt 157cm	Jurkka 1429 * 1912 prt 155cm	Voiman-Vili 32 * 1903 trt 157cm Vappu 80-H * 1899 trt 153cm
		Kimo 1150-H * 1910 km 149cm	Mircku III 474 * 1889 päis tai km 151cm

Jälkeläiset:

- ori Kipu, s. 22.4.1951, punarautias, liinahtava, isä: Liinaharja 4438

VirtuaaliKYLÄ

Virtuaalinen oppimisympäristö
Mustialan opetusmaailma

- Virtuaalikäylän etusivu
- Koulutilat / Suomen kartta
- Mallitilat
- TilaTesti
- Pähkinäkori
- Tietolaari
- TiedostoPankki
- Kirjaidu hallintaan

Tila Toiminnat Raportointi Ohjelmappi Analyysit Valokuvat Videot Blogit Karttaan

Mustialan hevoset

- ▶ [Kantakirjaorit](#)
- ▶ [Kantakirjatammat](#)
- ▶ [Kantakirjaamattomat orit](#)
- ▶ [Kantakirjaamattomat tammat](#)
- ▶ [Ruunat](#)

Mustialassa olleet kantakirjaamattomat suomenhevostammat sekä roturisteytystammat

 1800-luvulla syntyneet	 v. 1900-1910 syntyneet
 v. 1911-1920 syntyneet	 v. 1921-1930 syntyneet
 v. 1931-1940 syntyneet	 v. 1941 ja myöhemmin syntyneet

Virtuaalikäylä | Uudenlainen oppimisympäristö | 2013

Kantakirjaamattomien tammojen jaottelun valintasivu virtuaalitoteutuksessa

dokumentti

Mustialassa olleet vuosina 1911-1920 syntyneet kantakirjaamattomat suomenhevostammat sekä roturisteytystammat

- **Ia**, s. 1911, säkäkorkeus 155cm, lautaskorkeus 163cm, kimo
Isä: Voiman-Vili 32, emä: Jänttä 370-H
Jälkeläiset:
 - ori **Saku**, s. 7.4.1923, säkäkorkeus 167cm, kimo, harja oikealla, vaalea harja, oikeassa kyljessä lovi, ruunattu, isä: Jurkka 1429
 - ruuna **Simi**, säkäkorkeus 166cm, hiirikko, isä: Jurkka 1429
- **Juno**, s. 1914, säkäkorkeus 161cm, lautaskorkeus 158cm, rautias, harja vasemmalla puolella, hopeaharja, kankea, takajalat huonot, teurastajalle 21.4.1931
Isä: ei tiedossa, emä: Soppo & Tammelan Hippos
- **Juno**, s. 1914, säkäkorkeus 160cm, lautaskorkeus 160cm, vaaleanrautias
Isä: ei tiedossa, emä: Irma 74-H
- **Kaiju**, s. 4.3.1911, Mustialassa ainakin vuonna 1915
Isä: ei tiedossa, emä: Wappu
Jälkeläiset:
 - tamma **Mameri**, s. 12.5.1919, punarautias, isä: Cilin
- **La Paloman varsa**, s. mahdollisesti 1913
Isä: ei tiedossa, emä: La Paloma
- **Lilli**, s. 20.7.1918, säkäkorkeus 150cm, lautaskorkeus 150cm, tummanrautias, yksivärinen, harja oikealla puolella, etujaloissa lautakaviot, hyvä työhevonen, hyvä rehunkäyttökyky
Isä: Jurkka 1429, emä: Silva 587-H
- **Liisa**, s. 1920, säkäkorkeus 158cm, lautaskorkeus 159cm, vaaleanrautias, yksivärinen, hajaharja, vasemmassa takajalassa sukka, hätäinen, huonohko rehunkäyttökyky, kuoli laitumella 1934
Isä: ei tiedossa, emä: ei tiedossa
- **Läsi**, s. 1911, säkäkorkeus 164cm, lautaskorkeus 165cm, rautias, läsipää
Isä: ei tiedossa, emä: ei tiedossa
- **Mameri**, s. 12.5.1919, säkäkorkeus 152cm, lautaskorkeus 150cm, punarautias, mustat jouhet harjassa ja hännässä, hyvä juoksuhevonen, teurastettu
Isä: Cilin, emä: Kaiju
- **Pikku**, s. 21.5.1920, säkäkorkeus 155cm, lautaskorkeus 155cm, rautias, yksivärinen, harja vasemmalla puolella, pilkku, harmaata karvaa kuonossa, hyvä työhevonen, liian kiivas, hyvä siitoshevonen, teurastettu 9.3.1945
Isä: Jurkka 1429, emä: Virma (s. 1910, Pellilästä)
Jälkeläiset:
 - ori **Yrjö**, s. 23.4.1929, punarautias, tähti, ruunattu, isä: Hyvän-Nikke 1908
 - tamma **Mustialan-Perho** 20731, s. 1936, tummanrautias, isä: Kahju 3172
 - ori **Riku**, s. 1937, tummanrautias, pilkku päässä, isä: Kahju 3172
 - tamma **Siro**, s. 13.6.1938, vaaleanruskea, isä: Kahju 3172
 - ori **Tompo**, s. 20.6.1939, ruskea, pilkku päässä, ruunattu, isä: Kahju 3172
- **Pläsi**, s. 1911, säkäkorkeus 164cm, punarautias
Isä: ei tiedossa, emä: ei tiedossa
- **Sirkka**, s. 1917, rautias, tähti, piirto
Isä: ei tiedossa, emä: ei tiedossa
- **Tevana**, s. 1913, säkäkorkeus 150cm, lautaskorkeus 152cm, punarautiaankimo, vasemmassa takajalassa sukka ja valkoisia karvoja, säkä leikattu, epäsäännöllinen tähti ja piirto, ostettu Töölöltä, kuoli 3.8.1937 elonajossa sydänkohtaukseen
Isä: ei tiedossa, emä: ei tiedossa
- **Tyttö**, s. 1916, säkäkorkeus 155cm, lautaskorkeus 152,5cm, rautias, pilkku, pieni viiru kuonossa
Isä: ei tiedossa, emä: ei tiedossa
- **Tähti**, s. 1917, säkäkorkeus 158cm, lautaskorkeus 158cm, vaaleanrautias, vaaleat jouhet oikealla puolella, ostettu Forssan Mattilalta, kuollut varsomiseen, samoin varsa, 9.5.1935
Isä: ei tiedossa, emä: ei tiedossa
- **Tähti**, s. 1919, säkäkorkeus 157cm, vaaleanrautias, vaaleat jouhet, tähti
Isä: ei tiedossa, emä: ei tiedossa